

8 клас

Урок №39

Дата:

РІВНИННІ ЛАНДШАФТИ, ЇХ РІЗНОМАНІТНІСТЬ. ЗОНА МІШАНИХ І ШИРОКОЛИСТИХ ЛІСІВ.

Мета: формувати в учнів знання про географічне положення природних зон рівнинної частини України; зробити акцент на особливостях зони мішаних та широколистих лісів, а також пояснити взаємозв'язки між компонентами природи в природних зонах мішаних і широколистих лісів; навчити учнів виявляти характерні ознаки природних компонентів, що зазнали впливу господарської діяльності людини; формувати навички зі складання схеми зв'язків між різними компонентами природно-територіальних комплексів; виявляти природно-заповідні об'єкти, створені в природній зоні; удосконалювати навички роботи з різними тематичними картами.

Обладнання: фізична карта України, карта фізико-географічного районування України; схеми, картосхеми, наочний матеріал: фотографії та ілюстрації природи зони мішаних і широколистяних лісів.

Географічна номенклатура: Українське Полісся, Волинське Полісся, Житомирське Полісся, Київське Полісся, Чернігівське Полісся, Новгород-Сіверське Полісся, Мале Полісся.

Тип уроку: комбінований.

Очікувані результати: учні навчаться:

- показувати на карті природні зони рівнинної частини України;
- характеризувати географічне положення природної зони;
- розпізнавати географічне положення, межі зон, підзон;
- виявляти характерні ознаки природних компонентів, що зазнали істотного впливу господарської діяльності людини;
- складати схему зв'язків між різними за походженнями компонентами природно-територіальних комплексів;
- виявляти природно-заповідні об'єкти, що створені в зоні;
- працювати з різними тематичними картами.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Привітання. Налаштування учнів на успіх.

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Методичний прийом «Географічна розминка»

Дайте визначення науковим поняттям: «ландшафт», «природний територіальний комплекс». Поясніть, що означає фізико-географічне (природне) районування. З'ясуйте, чому зони поділяються на підзони, провінції, області та

райони. Назвіть та покажіть на карті одиниці фізико-географічного районування.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ УЧНІВ

У межах яких географічних поясів розташована територія України? Які наслідки давнього зледеніння характерні для території України? Поясніть, за якими ознаками можна дати комплексну характеристику певної території. Складіть план характеристики природної зони.

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чи доводилось вам бути в пустелі, в степу, в лісі? Де ви почуваетесь найкраще?

Прослухайте вірш «Ліс» Ліни Костенко.

*Цей ліс живий. У нього добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.
Старезні пні, кошлаті поторочі,
Літопис тиші пишуть у траві.
Дубовий Нестор дивиться крізь пальці
На білі вальси радісних беріз.
І сонний гриб в смарагдовій фуфайці
Дощу напився і за день підріс.*

Сьогодні ми почнемо об'єднувати, узагальнювати та конкретизувати найбільш відмінні між собою території України. І почнемо з півночі — із зони мішаних та широколистих лісів.

Учні разом з учителем формулюють тему уроку та зазначають, що характеристика природної зони мішаних і широколистих лісів передбачає розгляд таких питань:

1. Географічне положення.
  2. Природні умови: особливості рельєфу, клімату, гідрографічної сітки, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ, домінантні типи ландшафтів.
  3. Відмінності ландшафтів.
  4. Природоохоронні території в межах природної зони.
- Зазначений план характеристики є типовим для всіх природних зон.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

На початку уроку учням демонструють коротку медіа презентацію з теми.

Методичний прийом «Географічна лабораторія»

Учні, користуючись різними джерелами інформації, проводять географічне дослідження і заповнюють таблицю.

План характеристики природної зони	Зона мішаних і широколистих лісів
Географічне положення	Природна зона мішаних лісів займає рівнинну частину півночі України — це Полісся. Площа 113 тис км ² (20% території України). Південна межа: Рава-Руська, Житомир, Київ, Ніжин, Глухів

Рельєф	Поліська низовина з поширенням льодовикових та водно-льодовикових форм рельєфу
Клімат	Весна прохолодна, під час танення снігів трапляються тривалі повені. Літо тепле, вологе. Дощова осінь. Зима сніжна, з відлигами. Навесні, під час танення снігів бувають тривалі повені. Коефіцієнт зволоження більше 1
Ґрунти	Переважають дерново-підзолисті та болотні
Поверхневі води	Багато озер, боліт, густа річкова сітка
Рослинний світ	У лісах чітко виділяється ярусність. Верхній ярус утворюють дерева, середній — кущі, нижній — трав'янисті рослини, гриби. У північній частині переважає сосна і дуб. Південніше частішають у лісах береза, липа, осика, клен. Серед підліску трапляється ожина, шипшина, барбарис, ліщина, малина. На заболочених місцях поширені брусниця і чорниця. Першоцвіти — підсніжники, ряст. У травні — конвалія, фіалки, сон-трава. Інші трав'янисті рослини ростуть на галявинах і узліссях. Серед них: звіробій, валеріана, ромашка. У мішаних лісах багато грибів
Тваринний світ	У зоні мішаних лісів водяться трав'яні звірі: зубр, лось, олень благородний, сарна (косуля), заєць, миші. Хижі — вовк, лисиця, рись, тхір чорний, куниця лісова. Всеїдні: дика свиня, борсук, вівірка (білка), їжак. Біля лісових водойм селяться бобри, ондатри. Більшість птахів прилітає навесні: солов'ї, зозулі, шпаки, мухоловки, лелека білий, журавель сірий, лебеді. Постійними мешканцями зони мішаних лісів є глухар, тетерук, сова сіра, дятел великий. З рептилій живуть гадюки, вужі та ящірки
Природно-заповідні території	Створено Поліський, Рівненський заповідники
Проблеми зони	Заболочення, перезволоження, ерозія, карстово-провальні процеси, інтенсивний випас худоби, наслідки аварії на ЧАЕС, видобуток бурштину

Учні працюють малими групами над складанням характеристики природних областей зони мішаних лісів: Волинського, Житомирського, Київського, Чернігівського, Новгород-Сіверського, Малого Полісся. Після роботи в групі учні оприлюднюють отримані результати роботи у вигляді стислої учнівської презентації. Для унаочнення можна використати різноманітні ілюстрації.

Після виконання роботи вчитель перевіряє правильність заповнення таблиці та робить висновки.

Методичний прийом «Самостійна робота» (Учні працюють у парах)

Завдання. Складіть схему зв'язків між різними за походженням компонентами вивченого природно територіального комплексу.

Методичний прийом «Картографічний практикум»

Завдання. Знайдіть на карті фізико-географічного районування України географічні області та заповідники й нанесіть їх на контурні карти.

Методичний прийом «Географічний кінозал»

Учням можна запропонувати частину фільму про Поліський заповідник з його подальшим обговоренням: www.youtube.com/watch?v=cWeovHWthbc

Методичний прийом «Мандрівка в Інтернет»

Учням пропонують самостійно знайти в мережі Інтернет інформацію про діяльність природних заповідників, заказників та національних парків.

Додаткова інформація

- Поліський заповідник (рік створення — 1968). Охоплює понад 20 тис. га на півночі Житомирського Полісся. Домінантними в заповіднику є болотні природні комплекси з реліктовими вербою, осокою, водяним горіхом, ситником, журавлиною. До Червоної книги України занесені: лелека чорний, журавель сірий, сова бородата, глухар. До Європейської Червоної книги занесені видра, рись, ліщиновий горіх.

Рівненський природний заповідник (рік створення — 1999). Охоплює понад 47 тис. га на півночі Волинського Полісся. Охороняють болотні, долинні та озерні ландшафти. До Червоної книги України занесені: норка європейська, борсук, видра річкова, зубр, рись, балабан, орлан-білохвіст, шуліка, глухар, журавель сірий, пугач.

- Шацький парк (рік створення — 1983). Його площа понад 30 тис. га. Це озерний природний парк, у якому є 22 озера. Найбільші з них — Світязьке, Пулемецьке, Пісочне карстового походження.

Рослинний покрив відрізняється рідкісними угрупованнями лісів із сосни з ялівцем, ялиною, що занесені до Зеленої книги України.

- Деснянсько-Старогутський парк (рік створення — 1999). Площа 16 тис. га. Розташований на півночі Сумської області в долині річки Десни. Поширені лучні, болотні та лісові угруповання. Наявні всі типи боліт зони мішаних лісів. До Червоної книги України занесені плауни, що ростуть у дубово-соснових лісах. Трапляється ендемічний сон широколистий. До Червоної книги України занесені лелека чорний, журавель сірий, борсук, видра річкова, рись, зубр.

- Зокрема на території Волинського Полісся створено заказники: Почаївський, озеро Нечимне; Житомирського Полісся — Поясківський, Городоцький, Дідове озеро; Київського Полісся — Іллінецький; Чернігівського Полісся — Каморетський, Сосинський, Болото Мох; Новгород-Сіверського Полісся — Великий Бір тощо.

На Поліссі є також заповідні урочища — Гулине, пам'ятки природи — Святе озеро, Болото Гальський Мох, заповідне лісопромислове господарство — Дніпровсько-Тетерівське.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Методичний прийом «Бесіда»

Назвіть власне ім'я зони мішаних і широколистяних лісів.

Розкажіть, які сучасні природно-антропогенні ландшафти поширені на Поліссі. З'ясуйте, які рослини і тварини означеної зони занесено до Червоної книги.

У басейнах яких великих річок розташована зона мішаних і широколистяних

лісів? Покажіть їх на карті. Поясніть, чому ця природна зона є найменш освоєною для землеробства.

Наведіть приклади негативного впливу людини на природу Полісся та його наслідки.

VII. ПІДСУМОК УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

На підставі вивченого матеріалу зробіть висновки. Речення почніть зі слів: «Я вперше почув, що...». Я дізнався, що...», «Я хотів би...»

Найважливішими природними ресурсами зони є лісові (сосна, дуб), водні, меншою мірою — мінеральні ресурси (торф, природний газ, декоративне каміння, титаново-цирконієві, мідні руди тощо) та земельні ресурси. Головна екологічна проблема зони — забрудненість ландшафтів радіоактивними викидами внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Частина земель втрачена практично назавжди. Інша проблема пов'язана з надмірним осушенням боліт і заболочених земель, що зумовлює погіршення стану ландшафтів, збіднення зональної флори і фауни, промислова вирубка лісів, видобуток бурштину.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 32.
2. Зробити інфографіку «Рівнинні ландшафти України».